

*Гаряча С.А. – завідувач кафедри педагогіки
Черкаського обласного інституту
післядипломної освіти педагогічних працівників,
кандидат педагогічних наук*

*Силантьєва С.І. – вчитель початкових класів
Черкаської спеціалізованої школи I-III ступенів № 17
Черкаської міської ради Черкаської області,
заслужений вчитель України*

Формування компетентностей молодших школярів через впровадження системи розвивального навчання у навчально-виховний процес традиційної школи

Пояснювальна записка

Актуальність цієї теми полягає у тому, що в сучасному світі школа повинна готувати дитину до «дорослого» життя: не просто завантажувати учнів певними знаннями, які швидко стають неактуальними, а формувати уміння самостійно розв'язувати проблеми професійного і соціального самовизначення, виховувати творчу, розвивальну особистість, конкурентноспроможну в європейському просторі.

Мета.

Формування професійних компетенцій вчителів початкових класів для впровадження елементів розвивального навчання у навчально-виховний процес традиційної школи, що забезпечують особистісно-орієнтований підхід та розвиток кожного школяра.

Завдання

Систематизувати знання щодо:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципів розвивального навчання;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання (система В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна), спрямованих на розвиток кожного школяра;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів.

Сформувати вміння (навички):

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- організовувати на уроках розвивальне середовище для молодших школярів;
- застосувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) молодшими школярами під час викладання різних предметів;
- планувати урок, спрямований на розвиток індивідуальної особистості дитини.

Розвинути установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчальному процесі;

- креативності, змін своєї діяльності, відповідно сучасних вимог до навчального процесу;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати :

знання:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципів розвивального навчання за системою В.В. Давидова і Д.Б. Ельконіна;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання, спрямованих на розвиток здатності самостійно розв'язувати нові навчальні задачі;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів;

вміння:

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- організовувати на уроках розвивальне середовище для молодших школярів;
- застосовувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) молодшими школярами під час викладання різних предметів;
- планувати урок, спрямований на розвиток індивідуальної особистості дитини.

установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчальному процесі;
- креативності, змін своєї діяльності згідно з сучасними вимогами до навчального процесу;
- рефлексії.

Навчальна стратегія:

Реалізація завдань для досягнення результатів творчої майстерні здійснюється в очному форматі на тренінгу шляхом:

- розгляду навчального матеріалу на лекціях;
- участі у семінарському занятті;
- виконання практичних завдань, спрямованих на набуття вмінь і навичок на практиці застосовувати теоретичні знання;
- самостійного вивчення навчального матеріалу на основі розробленого для творчої майстерні комплексу навчально-методичних матеріалів;
- виконання творчих робіт по темі;
- проведення контрольного тестування.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ТЕМА 1. ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ У СИСТЕМІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Розвиток освіти в історичній перспективі.

Сучасні вимоги до розвитку професійних компетенцій вчителя початкових класів.

Розвивальне навчання: зона актуального і найближчого розвитку.

ТЕМА 2. ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ.

Розвиток особистості в системі розвивального навчання.

Ідеальна форма розвитку особистості в системі розвивального навчання.

Співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єктів діяльності.

Створення розвивального середовища на заняттях у початковій школі.

ТЕМА 3. ПРОСТІР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ.

Урок в системі розвивального навчання як акт «навчальної» життєдіяльності.

Керування процесом розвитку колективного суб'єкта діяльності і розвиток індивідуального суб'єкта навчальної діяльності.

Підсистема «вчитель-учень». Формування підсистеми «вчитель-дитина-батьки».

Система, що розвивається – «вчитель-дитина-суспільство»

ПЛАН НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Вид навчальної діяльності	Тема	Час проведення, заняття, акад. год.	акс. оцінка
<i>Вступ</i>			
Організаційна частина	Представлення мети, завдань. Знайомство. Виявлення очікувань. Розроблення правил взаємодії.	Заняття № 1, 0,5 год	
<i>Тема 1. Професійно-педагогічна діяльність вчителя початкових класів в системі розвивального навчання.</i>			
Лекція-презентація	Концепції та цілі сучасної освіти. Розвивальне навчання і відкрите суспільство. Особистість педагога розвивального навчання.	Заняття № 1, 1,5 год	
Практичне заняття	Вчити вчителя: навіщо і як?	Заняття № 1, 0,5 год	
<i>Тема 2. Проблеми теорії розвивального навчання.</i>			
Лекція -презентація	Розвиток особистості в системі розвивального навчання. Про ідеальну форму розвитку особистості. Про співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єктів діяльності. Секрети сучасного уроку.	Заняття № 2, 1 год	
Семінарське заняття	Створення розвивального середовища на заняттях у початковій школі. Розвивальне навчання – потреба сучасного суспільства.	Заняття № 2, 1 год	
<i>Тема 3. Простір розвитку особистості.</i>			
Лекція-презентація	Урок у системі розвивального навчання як акт «навчальної» життєдіяльності. Керування процесом розвитку колективного суб'єкта діяльності і розвиток індивідуального суб'єкта навчальної діяльності.	Заняття № 3, 0,5 год	

Практичне заняття	Підсистема «вчитель-учень». Формування підсистеми «вчитель-дитина-батьки». Система, що розвивається – «вчитель-дитина-суспільство»	Заняття № 3, 1 год	
Підсумковий контроль		0,5 год	

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНИХ ГОДИН

	<i>Лекції, вивчення теорії, год.</i>	<i>Практичне заняття год.</i>	<i>Семінар. заняття, год.</i>	<i>Тести, год.</i>	<i>Всього, год.</i>
Вступ до курсу		0,5			0,5
Тема 1. Професійно-педагогічна діяльність вчителя в системі розвивального навчання.	1,5				1,5
Тема 2. Проблеми теорії розвивального навчання.	1		1		2
Тема 3. Простір розвитку особистості.	0,5	1			1,5
Підсумковий контроль у формі тесту.				0,5	0,5
Всього, год.	3	1,5	1	0,5	6

Тема 1

Професійно-педагогічна діяльність вчителя початкових класів в системі розвивального навчання

Мета. Формування професійних компетенцій вчителів початкових класів для впровадження елементів розвивального навчання у навчально-виховний процес традиційної школи, що забезпечують особистісно-орієнтований підхід та розвиток кожного школяра.

Завдання

Систематизувати знання щодо:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципу розвивального навчання ;

- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання;
- (система В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна) спрямованих на розвиток кожного школяра.

Сформувані вміння (навички):

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- застосувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) з молодшими школярами під час викладання різних предметів;

Розвинути установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчально-виховному процесі;
- креативності, змін своєї діяльності, відповідно сучасних вимог до навчального процесу;
- аналізу;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати

Знання:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті принципу розвивального навчання за системою В.В. Давидова і Д.Б. Ельконіна;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання, спрямованих на розвиток здатності самостійно розв'язувати нові навчальні задачі;

вміння:

- здійснювати аналіз сучасних завдань в освіті та вимог до ролі та характеристик сучасного педагога у реалізації цих завдань;
- визначати індивідуальні особливості учнів для планування навчальних видів діяльності та виборі відповідних методів навчання;
- застосовувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку);

установки до:

- аналізу;
- рефлексії;
- використання ідей розвивального навчання у педагогічному процесі;
- інноваційності;
- самовдосконалення.

Теоретичний матеріал до теми 1.

Основні поняття

- **Спілкування** – спосіб існування особистості і основа розвитку психічних функцій.
- **Суб'єкт діяльності** – людина, як типовий носій видів людської активності. Людина, як носій свідомості, психічних механізмів, регулюючих людські форми активності.
- **Рефлексія** – (від лат. – звернення назад) – філософський метод, при якому об'єктом пізнання може бути сам спосіб пізнання, а також знання, думка або вчинок. Процес самопізнання, при якому усвідомлюються та осмислюються власні думки та психічні переживання називають **саморефлексією**.

- **Саморозвиток** – розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними вправами і заняттями.
- **Компетентність** – спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати роботу або завдання.
- **Мотивація** – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки.
- **Системоутворюючий принцип** – принцип єдності навчання і виховання.
- **Компетентність** – набута у процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей.
- **Компетенція** – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. ВСТУП

Організаційна частина

Представлення мети, завдань.

Знайомство. Виявлення очікувань. Розроблення правил взаємодії.

2. ТЕМА

Професійно-педагогічна діяльність вчителя початкових класів в системі розвивального навчання.

ЛЕКЦІЯ-ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Концепція та цілі сучасної освіти. Розвивальне навчання та відкрите суспільство. Особистість педагога розвивального навчання.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ.

Вчити вчителя : навіщо і як?»

3. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ. Рефлексія.

*Учень – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який треба запалити.
К. Ушинський*

*«Перше, незаперечне право дитини – висловлювати свої думки...»
Януш Корчак*

1. Концепція та цілі сучасної освіти

В чому полягає завдання сучасної дидактики: для чого вчити, що вчити і як вчити дитину двадцять першого сторіччя? Як готувати учнів до життя?

Задача суспільства і школи змінилася. Ми живемо в епоху революційних змін, і тому людину-виконавця, що протягом десятків років міг виконувати одну справу, повинна замінити людина, здатна успішно працювати і жити в умовах, коли світ так швидко змінюється.

Ось тому і школа повинна не просто навантажувати школяра певними знаннями, адже вони швидко стають неактуальними. Головне, школа повинна виховувати бажання і здатність самостійно вчитися все подальше життя, вміння пристосовуватися до нових життєвих реалій.

Ні для кого не секрет, як іноді «губляться» люди, які були успішними у школі, інституті, мали «престижну» професію, стабільність, та в нових умовах не змогли

«перебудуватися». І ось зараз вони звинувачують кого завгодно, але самі нічого не роблять, щоби знову стати потрібними суспільству і знайти своє «Я».

Отже, попереджуючи такі ситуації, школа повинна формувати у дитини такі якості особистості як здібність співпрацювати, спілкуватися і розуміти інших людей.

Мовою психологів і педагогів, зміст загальної середньої освіти полягає у формуванні вміння самостійно розв'язувати проблеми професійного і соціального самовизначення.

Люди, здатні до розвитку і нестандартних рішень – найцінніший капітал відкритого суспільства. Це чудово розуміють капіталісти типу Дж. Сороса, які вкладають гроші у розвиток освіти. З'явився новий термін – «освітнє суспільство», що виражає залежність рівня життя у суспільстві від рівня розвитку освіти. У визначенні мети освіти суспільство пізнає себе, рефлексує власний рух у ХХІ сторіччя.

У наші дні здається дивним, що ще декілька років назад у суспільстві спостерігалось падіння престижу освіти. Після періоду розгубленості, пов'язаного з кардинальними змінами умов життєдіяльності людей, настало «прозріння», і рейтинг освіти як соціального інституту миттєво пішов угору. Цей феномен відповідає сучасним загальносвітовим тенденціям. Освіта зі сфери приватних послуг, що розв'язувала прагматичні задачі з різноманітних областей, перетворюється на головну сферу вкладення капіталу і інтелектуально-трудова зусиль.

2. Розвивальне навчання та відкрите суспільство.

Починаючи з середини 50-х років іде пошук нових освітніх систем, альтернативних традиційним. На Заході це передусім гуманістичний напрямок у педагогіці

(Роджеровські школи в США, система Монтессорі у Франції, Вальдорфські школи у Німеччині та інші). Основний принцип цих шкіл досить чіткий – «гідність дитини важливіша за знання».

Другий напрямок виник тоді ж у Радянському Союзі і одержав назву «розвивальне навчання» (РН). Принцип системи РН був визначений філософом Е.В. Ільєнковим у відомій статті «Школа повинна вчити мислити».

Спільним для обох систем (західної і нашої шкіл) є природний розвиток особистості

дитини. Її життя повністю розкривається завдяки тому, що від початку вона стає суб'єктом своєї діяльності. Їй передаються не тільки самі знання, скільки принципи одержання нових знань, що дозволяє сформувати універсальну здатність до будь-якого виду майбутньої діяльності. Це кардинально змінює саме відношення «суспільство-освіта». Якщо традиційна система повторює минулий соціальний досвід, не встигаючи за новим, то система розвивального навчання випереджує розвиток суспільства.

Головним досягненням минулих років є розробка принципово нової педагогічної технології, що реалізує нові задачі.

Однак, впровадження нової педогогічної технології у педагогічну практику виявилось вельми складним. Лише з 1989 року починається буквально бум масового впровадження системи, насамперед, у початкових класах школи, для яких вона була розроблена найповніше.

У результаті були повністю переглянуті існуючі в педагогічній психології уявлення про вікові можливості дітей молодшого шкільного віку у засвоєнні знань. Виявилось, що при зміні змісту і методів початкового навчання (введення наукових понять з першого дня перебування дитини у школі і спеціальної організації спільної творчої діяльності) можливе їх повноцінне засвоєння (В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, В.В. Репкін та інші).

Було доведено, що таке навчання доступне будь-якій звичайній дитині. Крім того, у школі розвиваючого навчання, при значно складнішому змісті навчального матеріалу, вчитися дитині значно легше, ніж у традиційній школі. Цей парадокс пояснюється тим, що засвоєння знань відбувається на основі розуміння істотних зв'язків між явищами, які дитина встановлює сама у спеціально організованій пошуковій діяльності.

Головним мотивом навчання стає інтерес до пізнання, формуються основи наукового мислення, інтелектуальні і особистісні здібності, яких раніше у дитини не було.

Основним психологічним новоутворенням в початковій школі стає уміння вчитися – здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку. Навчання є активно розвиваючим практично для всіх дітей, хоча початковий рівень їх інтелекту різний. Складнощі, які є у дітей з низьким рівнем інтелектуальних можливостей, поступово долаються в індивідуальній і груповій роботі.

Дослідження останніх років довели, що за таких умов виникає соціальне середовище, де дитина утверджує себе як індивідуальність і особистість. До того ж, самоствердження здійснюється в основній діяльності – навчальній, а не за її межами

Реалізація методу РН в початковій школі змінює весь хід розвитку особистості у підлітковому і старшому шкільному віці, коли у школяра з'являються психологічні засоби розв'язку задач життєвого самовизначення.

Пасивні методи традиційної школи приводять до втрати цікавості до навчання вже у початковій школі. Цінність самоосвіти не сприймається дитиною на ранній порі навчання.

Перетворення дитини в об'єкт навчання відчужує її від школи, а в подальшому від соціуму. Школа – перший соціально-нормуючий суспільний інститут, з яким вона стикається. Саме при зустрічі дитини зі школою формується чи не формується якість, яка стане громадянською позицією.

Психологічний аналіз соціальної ситуації розвитку в молодшому шкільному віці, який здійснили вітчизняні психологи, визначив зону його дійсно найближчого розвитку. Запит шести-, семирічної дитини звернений до загальних способів орієнтування у нашому складному світі. Оволодіння ними вимагає відпрацювання дослідницької позиції і рефлексії, які допоможуть адекватно і відповідально оцінити свої дії і вчинки.

У молодшому шкільному віці мають бути сформовані *основи навчальної діяльності* як форма саморозвитку – те, що називають «*умінням вчитися*». Тобто, саме тут, у віці від 6 до 10, закладається *фундамент освіти* сучасної людини. Дитина в класі РН – суб'єкт і об'єкт власної діяльності, а отже, творець і самого себе і свого середовища.

У цих умовах шкільний клас перетворюється на клітинку громадянського суспільства. Він відкритий світу і здатен впливати на цей світ.

3. Особистість педагога розвивального навчання

В умовах розвивального навчання трансформується не тільки особистість дитини, а й особистість педагога РН, багатьох батьків. Змінюється їх позиція – з монологічної перетворюється у діалогічну. Виховна функція РН носить взаємний характер: відомо, що виховувати іншого можна тільки з позиції самовиховання.

(«Вихователь повинен бути сам вихований» К. Маркс)

Часто про дітей РН кажуть: «З ними неможливо працювати. Вони не визнають дисципліну (не чекають поки вчитель дозволить думати, відповідати і міркувати разом), амбіційні, не визнають авторитетів».

Не потрібні ніякі тести на професіоналізм! Рахунок професіоналізму вчителя виставляють самі діти! І спонукають його перебудуватися теж діти!

Саме при зустрічі традиційного і розвивального навчання виявляються ***контури нової педагогічної кваліфікації.***

Сучасний педагог – це той, хто любить дитину, знає і розуміє його психіку. Він повинен вміти працювати із свідомістю і мисленням, організовувати власну діяльність і управляти самодіяльністю дітей.

Звичайно, що підготовка таких нових педагогів – насущна соціальна проблема. Як навчитися слухати і чути дитину, а не захоплюватися власними промовами? Адже відомо, чим більше говорить учитель, тим менше говорять його діти. Чим більше дитина висловлює свої думки і вислуховує (погоджується чи ні) чужі, тим краще вона відчуває власну значимість і є соціально адаптованою до групи.

Таким чином, **система розвивального навчання** у наші дні стає важливим фактором **майбутнього відкритого суспільства**. Саме відкрите суспільство не може бути побудоване без використання принципів розвивальної освіти. Цінність відкритого суспільства – індивідуальна свобода і солідарність, особиста незалежність і добровільна співпраця – повинні виховуватися з дитинства. Тільки тоді вони стають психологічно необхідними і починають здійснювати регулюючу функцію в усіх сферах суспільного життя.

Ось як охарактеризувала РН доктор Елен Блек, член – координатор Ради департаменту освіти Сполучених Штатів Америки, яка знайомилася із системою розвивального навчання: «Я бачу, що дитина в цій системі розглядається як єдине ціле. В основі системи лежить комплексний підхід до дитини. Педагог вчить його не тільки якимось математичним відомостям, але і правилам мислення, спілкування, співпраці.

Іноді ми розробляємо нові методи навчання і хочемо, щоби діти до них пристосувалися. Тут ми бачимо дещо протилежне: методика пристосована до особливостей і потреб дитини. Вона дозволяє дітям у ранньому віці думати, мислити на дуже високому рівні, а не просто запам'ятовувати великі обсяги матеріалу.

Я думаю, що це чудова, прогресивна система навчання.»

Саме педагог РН, змінюючи зміст і методи викладання навчального матеріалу, засобами організації навчальної діяльності дітей створює **інше середовище життєдіяльності дитини**, справжню **соціальну ситуацію розвитку особистості**.

Це проявляється в тому, що:

- стверджується система стосунків рівності з однолітками і дорослими;
- створюється обстановка захоплюючого інтелектуального пошуку;
- знімається вантаж зовнішньої соціальної стимуляції, що сприяє

формуванню почуття відповідальності за свою діяльність.

Дитинство піднімається на нову якісну сходинку. Дитині цікавіше жити, цікаво ходити в школу – свій новий дім.

Навчання стає осмисленим, тому що задовольняються базові потреби особистості дитини: потреба у безпеці, потреба у визнанні, потреба у причетності до справ співтовариства, потреба у самореалізації.

Тут немає тривожності, немає підстав для шкільного неврозу – для здібних і нездібних дітей.

Таким чином, головний результат РН – саме **виховний. Формування особистості дитини випереджує формування суб'єкта навчальної діяльності**.

Звичайно, що професійна кваліфікація педагога розвивального навчання нерозривно пов'язана з його особистістю.

Виявляється, що необхідним елементом особистості педагога РН є деяка інфантильність сприйняття дійсності. Саме такі якості особистості згадував

А. Ейнштейн, коли говорив про те, що свої відкриття здійснив тому, що не згубив здатність дивитися на світ очима дитини.

Важливою якістю педагога РН є також почуття гумору – вміння розв'язувати протиріччя мирним шляхом. Саме ці і ряд інших якостей забезпечують діалогічну, а не монологічну позицію педагога. Без них нічого не вийде. І саме в цьому основна складність впровадження системи РН.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ

Вчити вчителя: навіщо і як

Як ви гадаєте, чи треба вчителя-фахівця, що має певний стаж роботи і досягнення вчити?

Пропоную на аркушах написати, чому, на ваш погляд, треба вчити вчителя. Що хотіли б дізнатися самі для успішного формування особистості учнів?

<i>Чому і як треба вчити вчителя?</i>	<i>Чому хочу навчитися я сам(сама)?</i>
<i>Для чого це потрібно?</i>	<i>Для чого це потрібно?</i>

Запишіть, будь ласка, які професійні педагогічні якості повинні бути у сучасного вчителя? Запишіть їх у міру важливості для Вас. (1 – найважливіше)

.	
.	
.	
.	
.	
.	
.	
.	
.	
.	

Анкети аналізуються модератором.

3. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ.

Рефлексія.

Чи зацікавила тема? Що саме виявилось найцікавішим? Що Ви візьмете для себе? Про що хотілося б Вам дізнатися більше?

Можливо, питання з'являться на наступному засіданні.

Для самостійного опрацювання і повторення пропоную пам'ятки.

Система розвивальної освіти

Головна мета – виховання особистості дитини як суб'єкта життєдіяльності, тобто формування здатності здійснювати вибір власної поведінки відповідно з індивідуальними потребами, громадським обов'язком і можливостями їх реалізації.

Система розвивальної освіти базується на принципах європейської самосвідомості нового часу: цінностях індивідуальної свободи, соціальної відповідальності і творчості.

Основний зміст освіти складають способи самоорганізації власної діяльності як форми розвитку особистості, що задаються в ході засвоєння основних видів людської свідомості: наукової, художньої, моральної, правової, релігійної та ін.

Основним принципом організації змісту є принцип єдності навчання і виховання.

Основна форма навчання і виховання – це колективна діяльність .

Засобами навчання і виховання виступають зразки культури.

Система РН як цілісна система освіти побудована на основі наступних **принципів**.

1. **Принцип самодіяльності.**

Діяльність, що виконується дитиною без примусу, без розрахунку на винагороду

2. **Принцип самоорганізації.**

Визначає оперативно-діяльнісну сторону навчального процесу. При повноцінній реалізації цього принципу учень усвідомлює не стільки навчальну задачу, скільки способи її розв'язку і спосіб власної діяльності. Вчитель лише допомагає дітям вчитися, організовувати і керувати їх навчальною діяльністю.

3. **Принцип розвитку.**

Враховує не тільки вікові особливості дитини, але й індивідуальну лінію його розвитку. Це означає, що навчальний процес повинен будуватися таким чином, щоб він проводився у зоні найближчого розвитку (те, що дитина може робити у співпраці з дорослим), спираючись при цьому на досягнутий дитиною рівень актуального розвитку (те, що дитина може робити самостійно).

4. **Принцип колективізму.**

Колективна форма роботи припускає не тільки спільну мету, але й взаємодію, взаємовідповідальність учасників спільної роботи.

5. **Принцип відповідальності.**

Відповідальність за свою роботу припускає контроль і оцінку своєї роботи, яку здійснюють самі діти.

6. **Принцип особистості в колективі.**

Гармонійний розвиток дитини в колективі можливий, коли в класі встановлюються такі взаємини, при яких особистість відчуває себе комфортно.

7. **Принцип індивідуального підходу.**

Побудова вчителем уроку здійснюється з урахуванням особливостей класу і індивідуальних особливостей кожного учня. Кожна дитина з його унікальними здібностями особистості вносить свій особливий внесок у розв'язок навчальної задачі.

Наступна тема – **«Проблеми теорії розвивального навчання»**.

Питання, які ми будемо розглядати:

1. Розвиток особистості в системі РН.
2. Про ідеальну форму розвитку особистості.
3. Про співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єктів діяльності.
4. Секрети сучасного уроку.

ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Мета. Формування професійних компетенцій вчителя початкових класів для впровадження елементів розвивального навчання у навчально-виховний процес традиційної школи, що забезпечують особистісно-орієнтований підхід та розвиток кожного школяра.

Завдання.

Систематизувати знання щодо:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципу розвивального навчання;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання (система В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна) спрямованих на розвиток кожного школяра;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів.

Сформувати вміння (навички):

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- організовувати розвивальне середовище для молодших школярів;
- застосувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) молодшими школярами під час викладання різних предметів;
- планувати урок, спрямований на розвиток індивідуальної особистості дитини.

Розвинути установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчально-виховному процесі;
- креативності, змін своєї діяльності, відповідно сучасних вимог до навчального процесу;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати

знання:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципу розвивального навчання за системою В.В. Давидова і Д.Б. Ельконіна;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання, спрямованих на розвиток здатності самостійно розв'язувати нові навчальні завдання;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів;

вміння:

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- створювати розвивальне середовище для молодших школярів;
- застосовувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) молодшими школярами під час викладання різних предметів;
- планувати урок, спрямований на розвиток індивідуальної особистості дитини

установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчальному процесі;
- креативності, змін своєї діяльності згідно з сучасними вимогами навчального процесу;
- рефлексії.

Теоретичний матеріал до теми 2.

Основні поняття

➤ **Особистість** – це здатність людини до вибору власної поведінки відповідно до її індивідуального ества, громадської сутності і можливостей навколишнього світу при збереженні своєї цілісності. (за О.К. Дусавицьким)

➤ **Розвиток особистості** – процес формування особистості як соціальної якості індивіда в результаті її соціалізації і виховання.

➤ **Розвивальне середовище** – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дитини. Розвивальне середовище функціонально моделює зміст духовного і фізичного розвитку дитини. Усі елементи розвивального середовища покликані забезпечувати і стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації. В розвивальному середовищі дитина стверджує себе як самостійна особистість та індивідуальність.

➤ **Ідентифікація** – (лат. *identifico* – ототожнювання), ототожнення, прирівнювання, розпізнавання системи чи об'єкта.

➤ **Ідентифікація особистості** – психологічний механізм, робота якого заснована на існуванні емоційного зв'язку індивіда з іншими людьми. Орієнтація на іншу людину як на зразок суттєво підвищує показники соціального навчання.

➤ **Емпатія** – (англ. *empathy* – співпереживання) розуміння відносин, почуттів, психічних станів іншої особи.

➤ **Лонгітюдний метод** (від лат. *trivalis* – тривалість) – метод досліджень, коли учасників вивчали, спостерігали протягом тривалого часу (до декількох років)

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. ВСТУП

Організаційна частина

Представлення мети, завдань. Аналіз практичних робіт учасників творчої майстерні.

ТЕМА. Проблеми теорії розвивального навчання

ЛЕКЦІЯ-ПРЕЗЕНТАЦІЯ.

Розвиток особистості в системі розвивального навчання. Про ідеальну форму особистості. Про співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єктів діяльності. Секрети сучасного уроку.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ.

Створення розвивального середовища на заняттях у початковій школі. Розвивальне навчання – потреба суспільства.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ.

Рефлексія

*Вчення моє полягає лише в тому, щоб мати чисте
серце і любити свого ближнього як самого себе
Конфуцій*

Ми навчаємося не для школи, а для життя

Сенека Молодший

Найголовніша формула успіху – знання

«як поводитися з людьми»

Т.Рузвельт

Ви кажете: діти мене втомлюють. Ви праві.

Ви пояснюєте: треба опускатися до їх понять.

Опускатися, нахилитися, стискуватися, згинатися.

*Помиляєтеся! Не від того ми втомлюємося,
а від того, що треба підніматися до їх почуттів.*

Підніматися, ставати навшипиньки, тягнутися»

Я. Корчак

1.ВСТУП.

Організаційний момент

Минулого разу, виконуючи практичні роботи ми записали професійно-педагогічні якості сучасного вчителя. Приємно повідомити, що наша творча група майже вся перше місце віддала, дійсно, найголовніший якості – ***любові до дітей***. Звичайно, а як же по-іншому?

До речі, не завжди вчителі згадують про любов до дітей. А коли їх запитують, чому вони не вказали на цю якість, вони відповідають, що «це і так зрозуміло...»

Але добре відомо, що забування очевидного є прояв захисних механізмів особистості. В дійсності, це означає тільки «нелюбов до дитини». Людина не хоче визнавати те, що вона не любить свою професію, так як це занижує її самооцінку. І звичайно, такій людині важко сприймати все нове, шукати нові шляхи вдосконалення

педагогічних знань для розвитку своєї особистості і розвитку особистості дітей, яких довірили батьки і держава.

Дякую за ваші відповіді, з яких я зрозуміла, що ви прагнете пізнавати нове і вважаєте, що вчитель має вчитися, поки сам навчає.

В *теоріях самозміни вчителя* (О.К. Дусавицький, Л.М. Мітіна, М.В.Камінська) постулюється, що вчитель нового типу не тільки створює оптимальні умови для розвитку позитивних потенцій кожного учня, але й сам захоплений процесом пізнання життя. Процес розвитку учня і вчителя повинен йти синхронно, тільки у педагога цей процес починається набагато раніше.

Аналіз структури педагогічної діяльності в системі розвивальної освіти дозволяє сформулювати основні вимоги до *професійних якостей педагога*. Необхідною вихідною умовою є вираженість у педагога *особистісного начала*. Такий педагог *терпимий до чужої думки і здатний до ідентифікації і емпатії*. Особистісну форму поведінки забезпечує особливий склад психічних процесів: пізнавальних, емоційних і вольових. Центральним утворенням пізнавальної сфери є змістовна рефлексія, здатність до аналізу, планування, розумового експерименту, а також її прояв в пам'яті, мисленні, уяві і міжособистісних відносинах.

Необхідною якістю сучасного педагога є здатність до *побудови особливої колективно-розподільної форми навчальної діяльності*, яка забезпечує розвиток особистості дитини. Формування такої здатності вимагає оволодіння педагогом рядом спеціальних педагогічних засобів. До них відносяться знання і вміння, які складають зміст педагогічних компетенцій. Психологічні, педагогічні і змістовно-предметні знання дозволять педагогу вільно будувати свою педагогічну діяльність, творчо підходити до рішення стратегічних і тактичних завдань.

Тим самим педагогічна діяльність перетворюється на варіант дослідницької діяльності, у яку педагог вносить дещо нове, відкрите у ході процесу саморозвитку. Така педагогічна кваліфікація дозволяє педагогу в повній мірі бути майстром, тобто реалізувати себе у формі індивідуальності.

2. ЛЕКЦІЯ-ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Розвиток особистості в системі розвивального навчання. Про ідеальну форму особистості. Про співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єктів діяльності. Секрети сучасного уроку.

В якій мірі система розвивального навчання впливає на цілісний розвиток особистості? Адже розвивається не окремо мислення, не окремо пам'ять. Розвивається людина, і в цій людині є таке утворення, яке ми називаємо особистістю. То як же на цей цілісний розвиток впливає система РН (розвивального навчання)?

Отримані надзвичайно важливі результати, які по-новому примушують нас подивитися на механізми і закономірності розвитку особистості дитини і по-іншому відповісти на питання про так звані психологічні і особистісні новоутворення на різних етапах її життя.

Наприклад відомо, що у психології підлітковий вік визначається як вік другого народження особистості. Це вік, коли особистість задає собі питання про сенс життя, шукає відповіді і через них починає проектувати свій життєвий шлях. Відомо, що підлітковий вік в усіх теоріях особистісного і психічного розвитку розглядається як критичний. В різних інтерпретаціях цей вік описується як вік, коли ми маємо справу із серйозними проблемами, пов'язаними з формою, в якій проходить «криза». Це форма агресивності, протиставлення себе соціуму і близьким. Та головне не це. Відомо, що поняття психологічної кризи характеризує момент переходу від одного етапу розвитку до іншого.

Виникає питання: «Якою мірою ця криза є природною з точки зору будь-яких форм розвитку в будь-яких соціальних ситуаціях?» Дослідження О.К. Дусавицького (доктора психологічних наук, професора кафедри психології, керівника Центру психології і методики розвивального навчання) довели, що при введенні в навчальну діяльність технології розвивального навчання задаються механізми особистісного розвитку дитини.

У такі зміни в особистості дитини, коли формується не тільки суб'єкт навчальної діяльності, що передбачається теорією змістового узагальнення, але починає зав'язуватися і суб'єкт життєдіяльності. Це проявляється в потребі дитини пізнання навколишнього світу і себе. У психологічних дослідженнях подібна потреба, якщо і виникає, то на пізніх етапах підліткового віку чи на початку юнацького віку. У дітей РН ця потреба зароджується на кінець молодшого шкільного віку. Виникає така ситуація в розвитку, коли дитина починає замислюватися над власними життєвими задачами. І відбувається це на порядок раніше, ніж в однолітків. Є підстави вважати, що **реалізація принципів РН створює необхідні умови виховання особистості дитини.**

Основне особистісне новоутворення молодшого школяра – уміння вчитися .

Уміння вчитися – це найважливіший засіб саморозвитку, який виник у дитини, так само як здатність і потреба у побудові відносин у будь-якій спільній діяльності на основі **норм співробітництва**, засвоєних при формуванні навчальної діяльності.

Виникнення у рамках навчальної діяльності норм співробітництва надзвичайно важливе для розвитку особистості. Присвоївши ці норми спільної діяльності, дитина починає поширювати їх на всю сферу відносин з іншими людьми і навколишнім світом. Це і є тим моментом, який дозволить їй перейти на іншу стадію особистісного розвитку. Момент кризи полягає в тому, що дитина починає намагатися переносити ці норми і цінності, які формувалися у цій навчальній спільності, в цій системі зв'язків і відносин на всі інші форми відносин. Перетворюючись на суб'єкт власної діяльності, дитина стикається з іншими суб'єктами діяльності, і перед нею постає принципово нова задача – навчальна.

Це справжня навчальна задача, але принципово нова – співорганізація власної діяльності, яка спирається на суб'єктивність дитини з діяльностями інших суб'єктів. Ця задача необхідна дитині в плані реалізації її особистості. З іншого боку, засоби подібної співорганізації повинні бути виявлені. Тому навчальна діяльність, її провідний характер не закінчується у молодшому шкільному віці. Вона продовжується в інших формах.

Хочу поділитися власним досвідом і спостереженнями. Мої учні, закінчуючи початкову школу, переходять у спеціалізовані і ліцейні класи традиційної школи. Здається, нові принципи і форми навчання повинні були б змінити моїх дітей? Та це не так! Мої дев'ятикласники два роки тому усім класом перейшли в математичний ліцей при школі, змусивши і класного керівника переходити з ними. Працюючи вдома над домашніми завданнями, діти відчувають потребу у співпраці. Вони, використовуючи популярну соціальну мережу інтернету, працюють у групах над задачами, розв'язуючи їх різними способами і пропонуючи нестандартні розв'язки. Діти знаходять шляхи вирішення будь-яких проблем, поширюючи норми співробітництва, що засвоїли в початкових класах.

Ви скажете: «Добре. РН – це чудово для початкової школи. А що далі відбувається з дітьми РН в «дорослому житті?»».

В мене досвід роботи в класах розвивального навчання не надто великий. Мої перші «розвивальники» минулого року закінчили школу. Майже всі діти навчаються в київських вищих навчальних закладах і є моїми друзями «vkontakte.ru». А ще минулого року після останнього дзвінка діти прийшли до мене і почали згадувати шкільні роки. Вони згадали наші граматичні казки, «місто» букв голосних звуків і «країну» приголосних звуків, завдання з математики і групові форми роботи. Ці діти дуже інтелегентні і помірковані.

А от лонгітюдні дослідження психологів РН доводять, що діти РН одержують потужний інтелектуальний заряд для самореалізації.

По-перше, лонгітюд показує, що більшість учнів РН себе професійно реалізували. Вони відносно легко міняли (при потребі) професії, місце проживання. Нові умови життя не стали для них трагедією.

По-друге, норми і цінності, які виникли в навчальній діяльності, переносяться і на інші, найтонкіші сфери сімейних відносин. Статистика дає дивовижний результат. Якщо зараз розпадається кожний другий шлюб, то число розлучень у сім'ях «дітей РН» усього 5-7%. Форми співробітництва, які закладалися в дитинстві, де спілкування сприймалося як спільна творчість, переносяться і на сім'ю, коли один з її членів не пред'являє канонічну систему вимог.

Нарешті, третій висновок, що здається вже зовсім фантастичним. Серед дітей РН не зафіксовано випадків злочинності, наркоманії і протиправної поведінки.

Так, і навіть це можна пояснити!

Отже, узагальнюючи результати вивчення розвитку особистості в умовах генетико-моделюючого експерименту по формуванню навчальної діяльності, можна зробити наступні висновки.

1. Принципи навчання і виховання, закладені в теорії навчальної діяльності і теорії розвивального навчання, дійсно дозволяють задати і реалізувати іншу логіку розвитку особистості дитини.

2. Найважливішим висновком досліджень є уявлення про принципово нову роль молодшого шкільного віку в житті сучасної людини.
3. Виняткова роль у процесі саморозвитку особистості належить навчальній спільності – мікросередовищу, яке і забезпечує можливість розвитку, його рефлексію.
4. Вирішальною умовою, що забезпечує логіку розвитку особистості дитини, закладену в теорії розвивального навчання, є особистість вчителя, його позиція по відношенню до дитини.
5. Школа саморозвитку особистості може існувати тільки при наявності колективу однодумців.
6. Логіка розвитку особистості може розглядатися в сучасних умовах в якості **ідеальної її форми**.

Проблема співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єкта діяльності – одна з центральних у теорії розвивального навчання. В.В. Давидов неодноразово звертався до неї, розглядаючи зміст фундаментальних філософсько-логічних і психологічних понять, без яких неможливо аналізувати і вивчати проблеми розвивального навчання.

Аналізуючи сучасний стан теорії діяльності В.В. Давидов вважав найважливішою проблему співвідношення колективної і індивідуальної діяльності. «Індивід, будуючи ідеальні складові своєї діяльності і образи ситуацій, в яких здійснюються дії, повинен постійно враховувати потреби, інтереси і позиції інших індивідів». Тобто свідомість виникає там, де людина діє в рамках спільної життєдіяльності в колективі.

Безперспективними, з точки зору психологічних закономірностей, є дослідження психіки, чи тим більше, особистості дитини **поза розвитку колективного суб'єкта діяльності**. Принципове значення для характеристики індивідуального і колективного суб'єктів діяльності має співвідношення понять «особистість» і «суб'єкт діяльності».

В.В. Давидов співвідносить поняття «особистість» з такими поняттями як «суб'єкт діяльності» і «суспільний індивід». Воно характеризує суб'єкта індивідуальної діяльності і може виступати системоутворюючим початком у визначенні психічних якостей індивіда. Відмінність особистості, за В.В. Давидовим, полягає в якісному перетворенні суб'єктом предметної дійсності, культури і самого себе. Тобто, особистість з'являється в реальному акті творчості. **Особистість – потенційно творчий суспільний індивід**.

Отримані дослідницькі матеріали дозволяють конкретизувати теоретичні уявлення про співвідношення понять індивідуального і колективного суб'єктів діяльності на прикладі формування навчальної діяльності.

Саме побудова навчальної діяльності задає процеси саморозвитку і індивідуального, і колективного суб'єктів діяльності. Звичайно, вони не існують на початку формування цієї діяльності, суб'єктом якої є педагог. На початковій стадії дитина є суб'єктом навчання, а не навчальної

Суб'єкт колективної діяльності з'являється тоді, коли група, що складається з індивідуальних суб'єктів діяльності, може виробити самостійно спільну мету своєї діяльності, зафіксувати її у завданні і знайти засоби його вирішення. При цьому виникає

необхідність самовизначення особистості в якості індивідуального суб'єкта в рішенні колективного завдання. Тут і розводяться поняття індивідуального суб'єкта діяльності і особистості як суб'єкта колективної діяльності. Подальший розвиток індивідуального суб'єкта як особистості можливий лише в умовах появи колективного суб'єкта діяльності.

Він і з'являється у процесі вироблення колективної мети – складного творчого процесу, співробітництва індивідуальних суб'єктів на основі оволодіння принципами діалогу. Самі особистісні форми поведінки проявляються у такому співробітництві, в рефлексії його необхідності.

Суб'єкт колективної діяльності відбивається у свідомості особистості як цілісний живий організм. Феномени наднормативної і надситуативної активності стають можливими в колективі лише тому, що образ групи усвідомлюється як динамічне утворення – її зв'язки, елементи структури, мета, цінності, ідеали, форми активності. З ним співвідноситься власний образ «Я – особистість», не співпадаючий з образом групи. Але без образу групи образ дитини неповний і ущербний. (Незамінних людей немає в спільній діяльності, та не в колективі, де кожний унікальний і неповторний, а отже і незамінний).

Розвиток особистості в колективі можливий лише тоді, коли діяльність, що об'єднує всіх є *творчою*. Тому вона і є *провідною*, що забезпечує природний розвиток особистості в певному часовому відрізку.

Таким чином, *проблема співвідношення індивідуального і колективного суб'єктів діяльності* дійсно є однією з найважливіших теоретичних і практичних проблем теорії діяльності.

Сучасний урок у відкритому суспільстві. Урок в РН.

Основним психологічним новоутворенням дитини молодшого шкільного віку є оволодіння навчальною діяльністю, універсальною здатністю вирішувати нові завдання, входити у процес саморозвитку. Саме в процесі формування навчальної діяльності відбувається розвиток теоретичного мислення учня, його уяви, пам'яті і таких якостей особистості як самостійність і відповідальність, системи пізнавальних і моральних цінностей.

Яким же має бути *сучасний* урок?

Давайте згадаємо уроки свого дитинства. Що запам'яталося нам? Звичайно, щось яскраве і неповторне. А ще моменти, коли хотілося вигукнути: «ЕВРИКА!» і поділитися своєю

Про один момент мого дитячого життя мені нагадала моя перша вчителька (яку я дуже люблю і завдяки якій стала вчителем).

Одного разу наш клас давав «відкритий» урок. В ті часи (початок 70-х років) існувала практика «розписування ролей і відповідей». Моя вчителька зі сміхом розповідала, що під час очікування «чергової» відповіді від іншої дитини, я раптом високо

підняла руку і сказала, що маю свій спосіб розв'язування. Наша Євгенія Петрівна мало не знепритомніла від цієї несподіванки. Не знаю, можливо, мені дозволили поділитися власною думкою...

Але, думаю, в той момент я була дуже «незручною» дитиною!

Наразі, в класі РН в кожній учнівській групі є 1-3 таких учні, які постійно «викладають» міркування та ідеї і ведуть за собою всю групу. Діти вчать вільно висловлювати свої думки, прислухатися до інших, заперечувати і доводити свою думку (в коректній формі). Вся система уроків РН сприяє розвитку колективного і індивідуального суб'єктів діяльності.

Характеристика структури навчальної діяльності визначає і *типологію уроків* в розвивальній освіті. Кожний тип уроку є специфічним і відповідає реалізації і відпрацюванню одної із навчальних дій.

1. Урок постановки навчального завдання.

На відміну від традиційної системи, де учитель повідомляє мету уроку, в РН будь-яка навчальна задача починається з конкретно-практичної. Спочатку створюється «ситуація успіху», в якій діти застосовують відкриті раніше способи, вміння, навички. А далі дітям пропонуються проблемні завдання, в яких отримані знання не спрацьовують. Саме на цьому етапі виникає нова навчальна задача, витоки якої лежать в конкретних діях самої дитини, а при її вирішенні відбувається самозміна дитини.

Обов'язковою умовою прийняття завдання є «розуміння руками», насиченість уроку предметними діями кожної дитини. Ні в якому разі, з метою економії часу, вчителю не варто дії дітей замінювати демонстрацією зразку. Адже в цьому випадку ситуація не стає завданням для більшості дітей, яким залишається лише запам'ятати висновок, зроблений вчителем.

Мета уроку постановки навчального завдання – виділити завдання, організувати предметні дії і діалог дітей так, щоб вони завдання «побачили». Логічним підсумком уроку цього типу є формулювання завдання дітьми.

2. Урок моделювання.

На цьому уроці діти виконують наступні дії: перетворення умов завдання, власне моделювання у буквену, графічну чи предметну форму, перетворення моделей. Таким чином виведені дітьми нові знання міцно закріплюються в моделі, в якій повинні бути враховані всі необхідні для вирішення завдання умови.

Мета уроку моделювання і перетворення моделей – виділити і зафіксувати найбільш узагальнене відношення в предметі для його дослідження.

Таким чином, основною метою уроку моделювання є побудова моделі як форми фіксації внутрішньої будови об'єкту вивчення, що дозволяє виявити і конкретизувати нові способи дії.

3. Урок конкретизації відкритого способу.

На ньому діти займаються вирішенням конкретних завдань, направлених на засвоєння нового способу дії, що супроводжується поопераційним контролем (контролем кожної окремої операції дій дитини). Так здійснюється встановлення закономірностей, які приводять до правильного рішення, досліджується і встановлюється варіативність умов придумування дітьми завдань, відповідно відкритому способу.

4. Урок контролю припускає вирішення тестових діагностичних робіт на отриманий спосіб, самостійну роботу учнів, перевірну роботу і контрольну роботу по оцінці меж знань учнів (реалізація «зони найближчого розвитку»). На уроці контролю можливі стартові і підсумкові перевірні роботи.

5. Урок оцінки – це урок аналізу і корегування виконаних робіт. Таким чином, дитина відповідає на запитання, якою мірою вона засвоїла новий спосіб. Можливо, попередній етап потребує коригування. Урок оцінки обов'язково припускає на перших етапах навчання проведення роботи з еталонами оцінки – виведення дітьми власних еталонів оцінювання, а також підтримки ситуації «соціальної значимості».

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ.

**Створення розвивального середовища на заняттях у початковій школі.
Розвивальне навчання – потреба суспільства.**

Метод навчання: тематична групова дискусія.

Пропоную розглянути в групах деякі тези, подані на аркушах.

Урок – основний компонент шкільного навчання, що несе певний зміст.

Засвоїти урок – навчитися чомусь, що « в житті згодиться».

Людина рухається по життю, отримуючи уроки зі своїх помилок. Або не отримуючи.

Урок в системі розвивальної освіти – це урок життя у ситуації невизначеності.

Розвивальне середовище – комплекс психолого-педагогічних, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних умов, що забезпечують організацію життя дитини. Розвивальне середовище функціонально моделює зміст духовного і фізичного розвитку дитини. Усі елементи розвивального середовища покликані забезпечувати і стимулювати вільний вибір і зміну видів діяльності, створювати актуальні для неї і доступні для її розвитку проблемні ситуації. В

розвивальному середовищі дитина стверджує себе як самостійна особистість та індивідуальність.

Запитання для обговорення:

Що, на Вашу думку, означає створення розвивального середовища на заняттях?

Чи потрібне розвивальне середовище в початкових класах? Чому?

Як Ви створюєте розвивальне середовище в своїх класах?

Як Ви зрозуміли визначення поняття «урок в системі розвивальної освіти»?

Як у традиційній школі можна використати принципи розвивального навчання?

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ.

Рефлексія.

Чи зацікавила ця тема? Що саме виявилось найцікавішим? Що Ви візьмете для себе? Про що хотілося б Вам дізнатися більше?

ТЕМА 3 ПРОСТІР РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Мета Формування професійних компетенцій вчителів початкових класів для впровадження елементів розвивального навчання у навчально-виховний процес традиційної школи, що забезпечують особистісно-орієнтований підхід та розвиток кожного школяра.

Завдання

Систематизувати знання щодо:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципів розвивального навчання;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання (система В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна), спрямованих на розвиток кожного школяра;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів.

Сформуувати вміння (навички):

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- організувати на уроках розвивальне середовище для молодших школярів;
- застосувати основні методи розвивального навчання та розвитку уміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) молодшими школярами під час викладання різних предметів;
- планувати урок, спрямований на розвиток індивідуальної особистості дитини.

Розвинути установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчальному процесі;
- креативності, змін своєї діяльності, відповідно сучасних вимог до навчального процесу;
- рефлексії.

Очікувані навчальні результати

знання:

- завдань та вимог до педагога у виконанні сучасних завдань в освіті;
- принципів розвивального навчання за системою В.В.Давидова і Д.Б. Ельконіна;
- основних етапів розвивального навчання молодших школярів;
- теоретичного підґрунтя, основних методів розвивального навчання, спрямованих на розвиток здатності самостійно розв'язувати нові навчальні завдання;
- організації розвивального середовища на уроці для учнів початкових класів;

вміння:

- визначати знання, навички й установки сучасного вчителя початкових класів;
- здійснювати вибір видів та форм роботи з учнями початкових класів;
- організовувати на уроках розвивальне середовище для молодших школярів;
- застосовувати основні методи розвивального навчання та розвитку
- вміння вчитися (здатність ставити і розв'язувати задачі саморозвитку) молодшими школярами під час викладання різних предметів;
- планувати урок, спрямований на розвиток індивідуальної особистості дитини.

установки до:

- самовдосконалення;
- використання ідей розвивального навчання у навчальному процесі;
- креативності, змін своєї діяльності згідно з сучасними вимогами до навчального процесу;
- рефлексії.

Теоретичний матеріал до теми 3.

Основні поняття

➤ **Парадигма** - (дав.-гр. – приклад, зразок) – багатозначний термін у сучасній філософії – система теоретичних, методологічних, аксіологічних установок, які взяті за зразок вирішування наукових завдань і які поділяють всі члени наукового співтовариства.

➤ **Дуалізм** – доктрина, яка твердить, що фізичні предмети є незалежними у своєму існуванні і природі від розумового акту пізнання і знання. Дуалізм теж вважає, що існує різниця між «ментальними» (розумовими) та «реальними» предметами і подіями, так що останні існують незалежно від того чи є вони пізнаними чи непізнаними спостерігачем.

➤ **Експансивність** – (від франц. *expansif* – нестриманий, поривчастий) – якість людини, риси характеру, які проявляються у бурхливому вираженні почуттів.

➤ **Деструкція** – багатозначний термін. Означає руйнування будь-якої структури.

➤ **Референтна група** – реальна або умовна соціальна спільність, з якою індивід співвідносить себе як з еталоном на норми, думки, цінності і оцінки, якої він орієнтується в своїй поведінці і самооцінці.

ХІД ЗАНЯТТЯ

1. ВСТУП

Організаційна частина

Представлення мети, завдань.

2. ТЕМА

Простір розвитку особистості

ЛЕКЦІЯ-ПРЕЗЕНТАЦІЯ.

Урок в системі розвивального навчання як акт «навчальної» життєдіяльності.

Керування процесом розвитку колективного суб'єкта діяльності і розвиток індивідуального суб'єкта діяльності.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ.

Підсистема «вчитель-учень». Формування підсистеми «вчитель-дитина-батьки». Система, що розвивається – «вчитель-дитина-суспільство».

3. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ.

Рефлексія

*Відкриття народжується там, де закінчуються
знання вчителя й починається нове знання учня».*

К. Федін

*Виживає не сильніший і розумніший,
а той, хто краще реагує на зміни, що відбулися».*

Гордон Драйден

*Виховати – не значить вигодувати і виняньчити,
але дати напрямок серцю і розуму».*

В. Белінський

*Найкращий спосіб зробити дитину гарною –
це зробити її щасливою».*

Оскар Уайльд

*Вам ніколи не вдасться створити мудреців,
якщо ви будете вбивати в дітях пустунів».*

Жан Жак Руссо

1. ВСТУП

Організаційна частина

Представлення мети, завдань. Рефлексія роботи за попередньою темою.

ТЕМА

Простір розвитку особистості

ЛЕКЦІЯ-ПРЕЗЕНТАЦІЯ.

Урок в системі розвивального навчання як акт «навчальної» життєдіяльності.

Керування процесом розвитку колективного суб'єкта діяльності і розвиток індивідуального суб'єкта діяльності.

Розвиток особистості завжди відбувається в двох планах – **актуальному**, що розвертається в межах конкретної предметної діяльності, в системі предметних мотивів, мети, задач та в плані **віртуальному**: можливому, прихованому, але здатному проявитися у будь-який момент.

З точки зору розуміння навчальної діяльності як форми розвитку особистості, урок в РН розуміється нами як акт систематичної «навчальної» життєдіяльності – незалежно від предметної характеристики. Здається, термін «навчальна» життєдіяльність може замінитися більш звичним терміном «виховання». Та на відміну від другого, він долає **дуалізм** між навчанням (формуванням здібностей) і вихованням (процесом засвоєння моральних норм). Дитина повинна **на-вчити-ся** жити, щоб бути цілісною, вона повинна оволодіти здатністю емпатичної (чуттєвої) і рефлексивної оцінки актуальної і потенційної мети і засобів своєї діяльності.

Одиницею акту життєдіяльності є **по-дія**, яка завжди неповторна і унікальна. Через призму події переживається інтерес особистості, усвідомлюється ідеал, проявляється характер.

Події можуть бути великі і малі, але вони повинні статися – немає розвитку. Вчитель РН висуває **гіпотезу про подію**, проектуючи урок у певній предметній області (пізнавальній, художній та іншій) задаючи тип уроку (див. попер. тему). Та вирішувати вчитель повинен не те завдання, з яким прийшов на урок, а те , яке виникло **тут і зараз** як віддзеркалення події.

Головним результатом уроку є **витвір**, створення особистості і колективної діяльності.

Це справжній духовний продукт, продукт індивіда, групи, колективу.

Тому, **психологічна структура уроку**, незалежна від конкретної мети діяльності, типу уроку, пов'язаного з відпрацюванням навчальної дії. Урок завжди починається із встановлення психологічного контакту педагога з дітьми. Особливо це важливо на початкових етапах організації навчальної діяльності, у період засвоєння дітьми її засобів і методів (1 клас). Ігнорування цього важливого положення, прагнення відразу включити дітей в урок має непередбачувані наслідки: стихійність включення дітей у навчальний процес, складність організації спільної діяльності тощо.

Урок в системі РН включає **7 елементів**.

1 – міжособистісний контакт переживається як індивідуальний і спільний простір душевного комфорту. Опора на мотив міжособистісного спілкування підкреслює пріоритет кожного з учасників спільної діяльності. А це найважливіша умова створення психологічної атмосфери на уроці. Головне – міжособистісні переживання повинні використатися для переходу до спільної діяльності.

2 – включення дитини в конкретну предметну діяльність. Діти із задоволенням вертаються до засвоєного способу дії. Але головне – переживання успішності і підтвердження значимості позиції дитини.

3 – «зачіпка» – дивна несподіванка, зупинка у звичній діяльності, що призводить до ситуації невизначеності. Таким чином створюється проблемна ситуація.

4 – організація навчальних дій дітей – це аналіз проблемної ситуації. Форми роботи: фронтальна, групова, комбінована. Важлива увага вчителя до будь-яких здогадок, гіпотез дітей із обов'язковою фіксацією на дошці.

5 – пауза перед рішенням виникає тоді, коли завдання проаналізоване і пропозиції вичерпані. Колективна діяльність змінюється на індивідуальну розумову

роботу. Вміння «тримати паузу» - виявлення майстерності педагога РН, свідоцтво коректності поставленого навчального завдання.

6 – кульмінація уроку – знаходження нового способу вирішення завдання, побудова моделі – розв'язок протиріччя (еврика!). Цей момент вимагає миттєвого емоційного відгуку, а разом із тим – певного часового інтервалу, щоби більшість дітей самостійно знайшли новий спосіб. Вчитель використовує різні форми індивідуального спілкування з кожним учнем класу (згадаємо методику Ш.О. Амонашвілі).

7 – розв'язка, епілог – надає уроку цілісності. На цьому етапі здійснюється рефлексія руху уроку, фіксується і обґрунтовується рішення.

Керування процесом розвитку колективного суб'єкта діяльності і розвиток індивідуального суб'єкта діяльності.

Спільна діяльність – це емоційна підтримка і спільне вирішення проблеми.

У моделі спільної діяльності виділяють **5 елементів**:

позитивний зв'язок, тобто розуміння учнями того, що вони пов'язані єдиною метою, яка не дозволить досягти успіху одному, якщо його не досягнуть інші;

особистісна взаємодія, в якій діти повинні спілкуватися між собою, допомагати у вирішенні проблеми;

індивідуальна відповідальність, при якій кожна особистість звітує за свою роботу, а оцінка дається і персональному вкладу, і колективному результату;

навички спілкування, які відпрацьовуються вчителем разом з учнями для спілкування в навчальному процесі;

спільна оцінка ходу роботи, в якій учні повинні регулярно підводити підсумки зробленого і визначати шляхи більш ефективної роботи.

У колективно-розподільній навчальній діяльності виділяються 3 основних компоненти: вчитель, учні і сам предмет спільної діяльності. Таким чином, **колективна діяльність** принципово відрізняється тим, що діти вирішують навчальні завдання особливою формою – **співробітництвом**.

Послідовність формування колективно-розподільного суб'єкта навчальної діяльності виглядає таким чином.

Перший етап – засвоєння групової роботи полягає у випробуванні способу спільної роботи і усвідомленні необхідності виділення **норм співробітництва**. У ході діалогу група приймає норми співробітництва, що є фундаментом розвитку нового **суб'єкта навчальної діяльності – малої групи**.

На другому етапі засвоюється **суб'єктивність малої групи** - здатність виконувати окремі навчальні дії: визначення мети, знаходження нового способу, моделювання, контроль і оцінка. Основним елементом організації навчальної діяльності стає міжгрупова дискусія (3 клас).

На третьому етапі – формується **повноцінний суб'єкт колективної діяльності**, коли група здатна **самостійно** оцінити нове навчальне завдання, вибрати спосіб спільної роботи, оформити результати і оцінити їх.

Засвоєння колективно-розподільної форми навчальної діяльності, досвід діяльнісного і міжособистісного спілкування у малих групах є передумовою і основою формування **навчального колективу**.

У навчальній діяльності у молодшому шкільному віці відбувається формування таких **компонентів особистості дитини**: навчально-пізнавальної мотивації, самооцінки особистості, цінностей, потреби у співробітництві з іншими.

Діагностика формування цих компонентів в класах РН свідчить про глибоке формування особистості дитини. І характер трансформацій носить не тимчасовий, а якісно інший характер, коли дитина розвивається «по-іншому».

Система освіти ставить перед дитиною особистісні завдання, які формують глибину особистості, духовну і соціальну відповідальність. Вчитель системи РН перетворюється на психолога.

За 4 роки молодшої школи відбувається потужний соціальний розвиток дитини. Досвід засвоєння системи РН відкриває їй нові чудові механізми творчості, цінності спільної роботи. Діти одержують задоволення від міжособистісних контактів і самореалізації. Розвиток іде від соціуму до глибин особистості.

Організація колективної діяльності виводить педагогічну діяльність у простір підсистеми «вчитель-учень-суспільство».

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ.

Матеріали до заняття (демонструються у вигляді презентації для подальшого використання на практичній роботі)

1. Підсистема «вчитель-учень».

На практиці ми часто чуємо: «Зразу видно, що це учень А класу! (... вчителя). Дійсно, учні одного вчителя в цілому відрізняються від учнів іншого вчителя і характеризуються деякими спільними якостями.

При вивченні взаємозв'язку особливостей особистості і професійних характеристик

педагога та психологічних характеристик особистості учня була проведена факторизація простору особистості вчителів і особливостей навчальних та особистісних характеристик дітей. У результаті факторного аналізу було виділено 8 факторів, кожний з яких описує певний тип особистості педагога та його вплив на формування особистості дитини.

Перший фактор названий **«фактором високої тривожності дитини»**. Було доведено, що висока тривожність учня пов'язана з позицією «уникання» педагогом. Для такого вчителя впевненість у собі і суспільне визнання є найважливішими життєвими цінностями. Такий педагог залежний від оцінки оточуючих і направлений, перш за все, на досягнення результату, про що свідчать високі показники варіативності і низькі показники гнучкості мислення (направленість на кількість, а не на якість). В свою чергу це веде до завищених вимог до дітей і, як наслідок, до високої тривожності учнів. Тип реагування педагога у конфліктній ситуації — «уникання», перекладання відповідальності на інших.

Другий фактор — **«фактор низької навчальної тривожності учня»**. Педагог, який цінує **творчість і сміливість у доведенні своєї думки** і стимулює прояв цих якостей у дітей. Він володіє високим рівнем гнучкості мислення, формує високий рівень розвитку навчальних і пізнавальних інтересів дитини при відсутності навчальної тривожності. Можна сказати, що цінність творчості і прояв творчості вчителя сприяє формуванню **вільної творчої особистості дитини**. Але завдяки гнучкості свого мислення, вчитель здатний знаходити декілька варіантів вирішення проблеми і тому реалізація творчого підходу іноді виявляється ускладненою, а отже, не сприяє реалізації творчості учнів.

Третій — **«фактор пізнавального інтересу учнів»** описує модель учня, який опанував основами навчальної діяльності (учень з наявністю стійких пізнавальних інтересів у структурі мотивів навчання). Можна припустити, що педагог з переважаючою

цінністю «цікавої роботи» здатний допомогти сформуватися суб'єкту навчальної діяльності.

Наступний фактор отримав назву *«фактор-2 пізнавального інтересу»*, включає високі показники теоретичного мислення педагога, вираженість типу розвитку – «активний розвиток», переважання цінності «розвиток» і відсутність цінності «відповідальність виконавця», а також, високий рівень пізнавальних інтересів дитини. Дитина при виконанні навчального завдання не прагне пізнати межі своїх здібностей, не може реалізувати вільний пошуковий (творчий) підхід у навчальній діяльності. Вчитель блокує прояв творчих здібностей, наполягаючи на старанному виконанні завдань.

«Фактор експансивності» свідчить про такі показники: переважання типу реагування в конфлікті «співробітництво», інструментальні цінності «чуйність» і «воля» вчителя та висока емоційна експансивність дитини з низькою навчальною тривожністю. Таким чином, націленість педагога на співробітництво пов'язана з високою емоційною експансивністю учнів: педагог, який реалізує принцип співробітництва у своїй діяльності і прагне бути чуйним та емпатичним, сприяє формуванню здатності і необхідності для дитини співробітництва з іншими.

«Фактор-2 низької тривожності дитини» описує високі показники теоретичного мислення, переважання цінностей чуйності, здоров'я і незалежності педагога, а також низьку навчальну тривожність і стабільність пізнавальних інтересів учня. Можна говорити про взаємозв'язок високого рівня теоретичного мислення педагога і стабільність пізнавальних інтересів дитини (вчитель, який володіє теоретичним мисленням і розуміє процес розгортання навчальної діяльності, здатний сформувати стабільні пізнавальні інтереси учня).

«Фактор-2 високої тривожності дитини» включає високі показники професійної самооцінки, переважання типу реагування у конфлікті «суперництво» та цінності «суспільне визнання» педагога, а також високі показники навчальної тривожності учня. Педагог, головною метою якого є визнання, основне значення в своїй роботі приділяє результатам учнів. Саме «успішність (оцінки учнів) прирівнюються до власної успішності педагога. Основне значення приділяється не процесу навчання, а його «кінцевому результату» – високій оцінці. Такі педагоги не враховують індивідуальні здібності дитини, а вимагають високого результату. Подібна ситуація провокує виникнення страху у дитини одержати погану оцінку (підвищення навчальної тривожності).

Останній фактор – *«фактор сформованого дитячого колективу»*. Було доведено, що формуванню єдиного дитячого колективу сприяють такі якості педагога: гнучкість мислення – вміння знаходити таке рішення, яке оптимально відповідає умовам даної ситуації, прагнення розв'язувати складні ситуації з урахуванням інтересів інших, важливість для педагога можливості творчості у професійній і особистій сферах та відсутність такої умови до себе і дитини як беззаперечна ретельність.

Таким чином, існує тісний взаємозв'язок між реалізацією системи розвивального навчання і особистістю вчителя. Це взаємозалежна система, яка повністю може існувати тільки в комплексі. Уявити систему РН без особистісної складової вчителя неможливо.

2. Формування підсистеми «вчитель-дитина-батьки».

Процес навчання – це процес взаємодії вчителя і учня, учня і учня, учня і батьків, батьків і вчителя. Всі елементи цієї системи є взаємопов'язаними і взаємозалежними. Тим більше це актуально для системи РН, адже в основі РН лежить суб'єктно-суб'єктивна

система взаємин. Відповідно, роль особистості і взаємного впливу в системі цих взаємин збільшується.

Коли дитина навчається в школі, вона існує і розвивається одночасно у декількох системах взаємин: їй приходиться будувати взаємини з учителем, входити у світ однолітків і перебудовувати взаємодії з батьками, адже дитина засвоює нову соціальну роль, і відповідно, нове місце у соціумі. Обидві системи взаємин – сім'я і школа – є значимими, референтними для дитини. Для гармонійного розвитку дитини необхідне злагоджене функціонування всіх систем.

Коли дитина повертається зі школи додому, вона несе новий досвід у сім'ю. Це вже не та дитина, яка пішла у школу. Ця дитина з кожним днем засвоює новий етап свого розвитку на шляху до становлення суб'єкта навчальної діяльності. Зустрічаючи вже «іншу» дитину батьки повинні переглядати свою систему взаємин з нею. Тобто батьки стають таким же активним суб'єктом взаємин, як і дитина, в процесі взаємовпливів.

«Щасливий той, хто щасливий вдома», – казав великий російський письменник Л.Толстой.

Але існують певні складності у становленні якісно нових взаємин між батьками і дитиною. У батьків немає уявлення того, чим займається дитина у школі, адже вони вчилися в іншій системі освіти. Тому вчитель повинен стати зв'язуючим ланцюгом між системами «школа» – «сім'я». Завдання вчителя – це взаємодія з дитиною і взаємодія з батьками як невід'ємною частиною цілісної системи виховання. Звичайно, це не формальне, а взаємозбагачувальне спілкування, в результаті якого батьки розуміють і приймають систему навчання, а вчитель краще розуміє особистість дитини. Результатом цього спілкування стає відпрацювання єдиної системи принципів, вимог і цінностей.

У ситуаціях, коли такої взаємодії не відбувається, може виникнути розрив між системами «школа» – «сім'я», і дитина буде вимушена пристосовуватися окремо до кожної системи, а це призведе до невротичного розвитку особистості дитини.

Таким чином, вся система розвивальної освіти представляє собою **цілісний механізм взаємодії учня, вчителя і батьків.**

Формою спеціально організованої роботи з батьками є збори-семінари, збори-тренінги, які розробляє і проводить вчитель. Основна мета цих зборів – *знайомство з принципами виховання* самостійної, вільної свідомої особистості, *аналіз розвитку дитини і включення батьків в рефлексію* змін у дитини. Тут батьки приходять до розуміння того, якими методами можливо досягти головної мети розвивальної освіти – становлення суб'єкта власної діяльності. На зборах батьки повинні побачити кінцевий результат навчання у школі: якою стане дитина, чого зможе досягти. Батьки зможуть будувати нові взаємини з дитиною, перебудовувати їх в міру дорослішання дитини, допомагати.

Цікаво, як батьки «включаються» в процес навчання дитини і з задоволенням спілкуються з дитиною-учнем. Іноді батьки стають помічниками дітей, іноді – «однокласниками», які працюють в парі, а іноді виступають в ролі слабших учнів, при цьому реалізуючи принципи РН.

Я приділяю велику увагу створенню учнівсько-батьківського колективу. Крім вище названих форм роботи із батьками пропоную виїзди в ліс, коли діти і батьки проходять спортивні і жартівливі випробування у командах і «урочисто» приймаються в першокласники, другокласники і ... так до випуску з початкової школи. А які чудові новорічні казки ми показуємо! Мами, тата, бабусі, дідусі, всі (до певного року) казки. А діти – головні виконавці вистави! Цього 2012 року ми в обласній бібліотеці «врятували» Землю від екологічної катастрофи і захоплення віртуальним світом. Це був, так би мовити, наш відгук на пророцтва про «кінець світу». Наші батьки по-новому подивилися на своїх маленьких «захисників» і на цю глобальну проблему.

У школі кажуть, що «мої» батьки найкращі. Я не заперечую. І навіть додам, що і діти найкращі. А правильніше, кращий вчительсько-унівсько-батьківський колектив, бо це **єдиний міцний колектив однодумців і співпрацівників.**

3. Система, що розвивається – «вчитель-дитина-суспільство».

Життя дитини не може обмежуватися навчальною діяльністю і середовищем, у якій вона розгортається – шкільним класом та її атрибутами: уроками, підручниками, формами взаємодії з учителем і однолітками. Все, що відбувається навколо: в сім'ї, на вулиці, у дворі, у місті сприймається і оцінюється дитиною через призму оцінок інших людей, власного досвіду прилучення до норм навколишнього світу. Засоби масової комунікації відкривають перед дитиною безмежний світ інших культур, різних цінностей, способів поведінки і способів їх реалізації.

На рівні підсвідомості йде напружена робота, стихійні спроби привести всі види знання про світ у деяку систему, відчутти впевненість, знайти опору у дорослому чи однолітках.

Система РН, побудована на основі розуміння законів розвитку цілісної гармонійної особистості, є тим «якорем», який дозволяє дитині без страху йти у безмежний світ Всесвіту.

Радість саморозвитку у групі однолітків є непереборною перешкодою для деструктивних цінностей навколишньої дійсності. По-перше, вона перебудовує сімейне середовище. І цікаво, що ініціатором цього є дитина, а не батьки. По-друге, дозволяє аналізувати і оцінювати оточуючий світ з позицій особистісної зрілості.

Тому одночасно з простором розвитку у навчальній діяльності, у міру її засвоєння, починає перебудовуватися соціальний простір розвитку, який охоплює всі основні характеристики: трудову, суспільну, ігрову, духовну діяльність. Нові, істинно гідні людини інтелектуальні і особистісні засоби, засвоєні в навчальній діяльності, використовуються для побудови інших діяльностей соціуму.

Таким чином, у системі розвивальної освіти із формуванням навчальної діяльності будується підсистема «вчитель-учень-суспільство».

Значимість освоєння навчальної діяльності полягає в тому, що навчальна діяльність дає можливість для цілісного сприйняття світу, вироблення власних критеріїв оцінки навколишньої дійсності і відношення до неї, що є першим необхідним кроком до **набуття свободи**.

Практична робота

Метод навчання: індивідуальна робота

Опис завдання:

Оберіть із 8 факторів ті, які на Вашу думку, найкраще характеризують особистість педагога і його вплив на формування особистості дитини.

Поясніть, чому Ви так думаєте.

Які педагогічні якості і тип реагування притаманні Вам?

Які якості особистості Ви б хотіли сформувати у себе для плідної педагогічної роботи і можливості творчості у професійній і особистій сферах життєдіяльності? Чому?

Чи підтримуєте Ви думку про те, що взаємодії учня, вчителя і батьків – це цілісний механізм, необхідний для гармонійного розвитку особистості?

Які форми роботи з батьками знайомі Вам?

Які форми роботи Ви використовуєте у своїй педагогічній діяльності?

Як і чому треба вчити дитину в наш час, щоб не турбуватися за її майбутнє?

Як підготувати дитину до дорослого життя?

Форма звітності для завдання

Фактори, які найкраще характеризують вчителя і вплив на учня	
Ваші якості і тип реагування	
Ваші особистісні прагнення	
Чи підтримуєте Ви думку про цілісність підсистеми «вчитель-дитина-батьки»?	ТАК НІ
Форми роботи з батьками	
Чому і як треба вчити дитину	

Додаток

Діагностика особистісних якостей вчителя

П.І.Б. _____ Дата діагностики _____

Показники	Значення	Примітки (засвоювана позиція, труднощі засвоєння, результати спостережень)
Самооцінка особистості		
Професійна самооцінка		
Стиль реагування в конфлікті	Суперництво Співробітництво Компроміс Уникання Пристосовування	
Рівень емпатичних тенденцій		
Саморозвиток особистості		
Мислення: – тип, – гнучкість, – варіативність		
Результати спостережень	Складнощі: - змістовно-предметні - психологічні	

	-	методичні
Мета і задачі на 1 рік роботи		

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий тест

1. Яка компетентність школярів є основою системи розвивального навчання?

Читацька;
математична;
уміння вчитися;
естетична.

2 бали

2. Який термін виражає залежність рівня життя у суспільстві від рівня розвитку освіти?

«Високорозвинене суспільство»;
«демократичне суспільство»;
«освітнє суспільство».

2 бали

3. Співвіднесіть лінією назву країни, де виникли школи гуманістичного напрямку і назви цих напрямків:

~~Франція~~
~~Німеччина~~
~~Радянський Союз~~
~~США~~

Роджеровські школи
школи системи Монтесорі
Вальдорфські школи
школи розвивального навчання

4 бали

4. Хто є основоположниками системи розвивального навчання?

Ельконін;
Коменський;
Рєпкін;
Давидов;
Гарднер.

3 бали

5. Чи є вірним твердження: «Головна мета розвивальної освіти – виховання особистості дитини»?

Так
Ні

1 бал

6. Який основний принцип організації змісту розвивального навчання?

Доступності;
єдності навчання і виховання;
наступності;
естетичності.

3 бали

7. Яка основна форма навчання і виховання в системі РН?

Робота в парі;
фронтальна робота;
колективна діяльність;
індивідуальна діяльність

2 бали

8. Що виступає засобами навчання і виховання у РН?

Підручники нового покоління;
інтерактивні засоби;
зразки культури.

3 бали

9. Позначте принципи РН:

доступності;
самодіяльності;
розвитку;
естетичності;
самоорганізації;
колективізму;
відповідальності;
тематичності;
особистості в колективі;
індивідуального підходу.

7 балів

10. Який шкільний вік, на думку психологів, є найважливішим для розвитку особистості дитини?

4 – 6 років;
6 – 10 років;
10 – 12 років;
13 – 15 років;
15 – 17 років.

2 бали

11. Розташуйте порядок уроків у системі РН?

Урок моделювання;	2
урок контролю;	4
урок оцінки;	5
урок конкретизації відкритого способу;	3ї
Урок колективної праці та індивідуального розвитку;	
<u>урок життя у ситуації невизначеності</u> ;	
урок соціального самовизначення.	

3 бали

13. Чи залежить психологічна структура уроку від конкретної мети і типу уроку в РН?

Так
Ні

1 бал

14. Розташуйте порядок елементів уроку в системі РН:

кульмінація	–	6
«зачіпка»;	–	3
пауза перед рішенням;	–	5
організація навчальної діяльності;	–	4
міжособистісний контакт;	–	1
включення дитини у конкретну предметну діяльність;	–	2
розв'язка.	–	7

7 балів

15. Скільки факторів типів особистості педагога та його впливу на формування особистості дитини було виділено психологами?

- 5;
- 3;
- 8;
- 6;
- 4.

2 бали

16. Як виглядає послідовність етапів формування колективно-розподільного суб'єкта навчальної діяльності?

Суб'єктивність малої групи;	2
повноцінний суб'єкт колективної діяльності;	3
засвоєння групової роботи.	1

Всього 50 балів

Підсумком роботи творчої майстерні можуть бути творчі роботи, підготовлені і проведені відкриті уроки і виховні заходи учасників майстерні.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

I – Основні джерела:

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества. – К.: Освіта, 1991
2. Возрастная и педагогическая психология / Под редакцией А.В. Петровского – М.: Просвещение, 1979. – 288 с.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М., 1926
4. Давыдов В.В. Проблемы развивающего обучения: опыт теоретического и экспериментального исследования. М. – Педагогика, 1986. – 240 с.
5. Дусавицкий А.К. Зависимость между интересом и тревожностью в учебной деятельности младших школьников / Вопросы психологии, 1982. № 3
6. Дусавицкий А.К. О соотношении понятий индивидуального и коллективного субъектов деятельности/ Вестник МГУ, 2002, № 2
7. Дусавицкий А.К. Развивающее образование и открытое общество/ Директор школы, 2003, № 4 с. 70-78
8. А.К. Дусавицкий, О.Н. Погребняк Педагогическая деятельность в развивающем образовании – Харьков, 2006. – 199 с.
9. А.К. Дусавицкий Развивающее образование: теория и практика – Харьков, 2002. – 144 с.

11. Каминская М.В. Особенности освоения учителем деятельности в системе развивающего обучения. – М., 2002. – 32 с.
12. Кондратюк Е.М., Толмачева И.Н., Шилкунова З.И. «Урок в системе РО», сборник – Харьков, 1997-2000.
13. Репкин В.В., Репкина Н.В. Развивающее обучение: теория и практика. – Томск: Пеленг, 1997. – 287 с.
14. Эльконин Б.Д. Введение в психологию развития (в традиции культурно-исторической теории Л.С. Выготского). – М., 1994
15. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М., 1974

II – Додаткові джерела:

1. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. – Київ: Видавничий дім «Освіта», 2012
2. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.

III – Інтернет-ресурси:

Розвивальне навчання. [https:// www.google.com.ua/ search?q =](https://www.google.com.ua/search?q=розвивальне+навчання)